

DOSSIER: ONTTREKKING EMERITUS-PREDIKANT

Dit dossier bevat drie documenten:

algemeen advies 1: handelwijze van een kerkenraad wanneer de emeritus-predikant breekt met het kerkverband (pagina 1-3)

algemeen advies 1a: onderbouwing voor dat handelen van de kerkenraad, pagina 4-5

algemeen advies 1b: nogmaals over het handelen van de kerkenraad (reactie op ingebrachte kritiek), pagina 6-7)

Algemeen advies 1

HANDELWIJZE VAN EEN KERKENRAAD WANNEER DE EMERITUS-PREDIKANT BREEKT MET HET KERKVERBAND

Situatieschets en vraagstelling

Een emeritus-predikant geeft aan het kerkverband te verlaten. Hoe heeft de kerkenraad te handelen van de kerk die hem emeritaat verleende of de kerkenraad die toezicht houdt op de ambtsdienst van de emeritus-predikant conform LR B9 *Emeritaat* art. 4.1?

Afbakening

Dit advies is primair geschreven voor de situatie dat een emeritus-predikant zich onttrekt aan de NGK waar hij lid is, breekt met het kerkverband vanwege bezwaren tegen de koers van de kerken en lid wordt van een kerk in een ander kerkverband.

Het advies is ook van toepassing wanneer een emeritus-predikant zich om andere redenen onttrekt of wanneer hij zich onttrekt zonder elders lid te worden.

Dit advies is niet van toepassing wanneer een emeritus-predikant, bijvoorbeeld in verband met verhuizing, lid wil worden van een kerk uit een verband waarmee landelijk overeenstemming is over het aanvaarden van elkaars predikanten (concreet nu: de CGK en de vGKN, en een aantal buitenlandse kerkverbanden).

Overwegingen

1. Het is goed om te onderscheiden tussen enerzijds emeritaat als typering van een kerkelijke positie (KO art. B9) en anderzijds alles wat te maken heeft met het levensonderhoud van een predikant bij arbeidsongeschiktheid of ouderdom (KO art. B6.3).

Emeritaat in kerkrechtelijke zin betekent vrijstelling van taken maar behoud van bevoegdheid (KO art. B9.2); daarbij gaat het om de bevoegdheid tot het verkondigen van het Woord en het bedienen van de sacramenten in alle Nederlandse Gereformeerde Kerken (KO art. B3.1 en 3.2).

2. Een (emeritus)predikant die aangeeft zich te onttrekken aan de gemeente waartoe hij behoort en daarmee het verband van de NGK te verlaten, kan niet zijn ambt binnen die NGK behouden. Dat zou als een automatisme gezien kunnen worden, vanuit de gedachte dat de predikant, door zich te onttrekken, 'van rechtswege' zijn bevoegdheid verliest. Maar dat is niet juist. Een ambt is niet iets dat men zelf op zich neemt of neerlegt: de kerkenraad roept tot ambtsdienst en kan als enige die roeping ongedaan maken. Daarom is het juist dat de kerkenraad die op zijn ambtsdienst toeziet, het ambt van de emeritus-predikant voor beëindigd verklaart, waarmee deze zijn bevoegdheid (en daarmee ook de titel 'predikant') verliest.

3. Wanneer de emeritus-predikant lid is van een andere gemeente en aan de kerkenraad van die gemeente aangeeft zich te onttrekken, zoekt deze kerkenraad (na gesprekken en met medeweten van de predikant) contact met de kerkenraad die op zijn ambtsdienst toeziet, met het verzoek om hierover een besluit te nemen. De emeritus-predikant kan ook zelf dit contact zoeken, in afstemming met de kerkenraad.

4. De huidige kerkorde en landelijke regelingen geven voor deze situatie geen voorschriften. Het ligt in de lijn van andere regelingen met betrekking tot het begin en einde van de ambtsdienst van predikanten dat ook in die situatie de goedkeuring van de regionale vergadering gevraagd wordt. De regionale vergadering kan erop toezien dat de kerkenraad zorgvuldig handelt, dat hij slechts handelt in reactie op de eigen mededeling van de emeritus-predikant en dat de zorg voor het levensonderhoud van de betrokkene gewaarborgd is. Wanneer het omwille van de tijd nodig is, kan dit besluit genomen worden door daartoe door de regionale vergadering gemandateerde kerken (de zgn. smalle regionale vergadering in het model 'regeling regionale vergadering').

5. In de GKv-traditie had de predikant ook een eigen 'verbinding' aan de classis. Hij tekende bij binnenkomst in de classis ook daar een ondertekeningsformulier en ontving bij vertrek i.v.m. een beroep een akte van ontslag uit de classis. In de nieuwe kerkorde is dit niet meer zo. De regionale vergadering hoeft dus niet zelf een besluit te nemen over de emeritus-predikant, maar verleent slechts goedkeuring aan het besluit van de kerkenraad.

6. Omdat het verlies van bevoegdheid geldt in alle Nederlandse Gereformeerde Kerken is het goed om alle NGK-kerkenraden op de hoogte te brengen van de onttrekking en de daaruit voortvloeiende beëindiging van het ambt van de emeritus-predikant, vergelijk LR B12 *losmaking predikant*, art. 9.2.

7. Wat betreft het levensonderhoud van emeritus-predikanten kennen de kerken twee systemen: pensioenuitkering vanwege aansluiting van de predikant bij pensioenfonds PFZW of betaling door de kerk die daarvoor aangesloten is bij de Vereniging Samenwerking Emeritering (VSE). Voor een emeritus-predikant die zijn uitkering ontvangt van PFZW heeft de onttrekking aan de kerk geen consequenties voor de manier waarop in zijn levensonderhoud wordt voorzien.

8. Het uitkeringsreglement van VSE voorziet in een uitkering aan gewezen predikanten. De uitkering wordt dan niet meer overgemaakt aan de kerk die verantwoordelijk is voor het levensonderhoud van de emeritus-predikant, maar direct aan de betrokkene zelf. De kerk machtigt de VSE hiertoe. De verklaring van beëindiging van het ambt van de emeritus-predikant vraagt dus van de kerkenraad die tot dan toe de betaling van de emeritaatsuitkering verzorgde¹ ook het besluit tot het machtigen van de VSE voor de betaling van de uitkering.

9. De systematiek van de VSE impliceert dat de kerk, ook na machtiging van de VSE, een verantwoordelijkheid behoudt voor de uitkering aan de gewezen predikant (en eventueel zijn nabestaanden). De kerkenraad die tot dan toe de betaling van de emeritaatsuitkering verzorgde blijft daarom aanspreekpunt indien de gewezen predikant bezwaren heeft tegen de hoogte of inhoud van de uitkering.

¹ De mogelijkheid om het toezicht op een emeritus-predikant over te laten gaan naar een andere kerkenraad is nieuw in de landelijke regeling (LR B9 Emeritaat art. 4.1). Daarbij is niet vastgelegd of dat ook betekent dat die kerkenraad de verantwoordelijkheid voor de emeritaatsuitkering overneemt. Dat zal in elke situatie wel helder vastgelegd moeten worden.

10. Het is zorgvuldig om in de verklaring van de kerkenraad over de beëindiging van het ambt de eventueel gewijzigde situatie m.b.t. de emeritaatsuitkering te vermelden en de predikant van deze verklaring een afschrift te geven, als officieel document naast de roepingsbrief en eventueel het besluit tot emeritering.

Geadviseerde besluitvorming

De kerkenraad kan het voorlopige besluit nemen om

- a. te verklaren dat het ambt van ds. NN, die als emeritus-predikant aan de kerk verbonden is (eventueel: die bij besluit van de regionale vergadering Y onder zijn toezicht staat) per (datum) beëindigd is, waarmee hij de bevoegdheid verliest om in de Nederlandse Gereformeerde Kerken het Woord van God te bedienen en de sacramenten van doop en avondmaal te bedienen;
- b. alle Nederlandse Gereformeerde Kerken op de hoogte te brengen van de onttrekking van de betrokkene en van de beëindiging van zijn ambt;
- c. de Vereniging Samenwerking Emeritering te machtigen om de uitkering volgens het VSE-reglement aan de betrokkene over te maken; de kerkenraad blijft als verantwoordelijke voor de uitkering wel het aanspreekpunt voor de gewezen predikant. (indien van toepassing; dit besluit kan ook genomen moeten worden door de kerkenraad die tot dan toe de emeritaatsuitkering verzorgde.)

De kerkenraad legt aan de regionale vergadering voor

- a. het schrijven van de emeritus-predikant waarin hij aangeeft zich te onttrekken aan zijn gemeente;
- b. het voorlopige besluit van de kerkenraad;
- c. (indien van toepassing) het besluit van de kerkenraad die tot dan toe de emeritaatsuitkering verzorgde, m.b.t. de machtiging van VSE en de blijvende verantwoordelijkheid.

Nadat de regionale vergadering haar goedkeuring heeft verleend, maakt de kerkenraad het besluit definitief en deelt dit mee aan de emeritus-predikant.

De kerkenraad van de gemeente waartoe de emeritus-predikant behoort maakt aan de gemeente de beëindiging van het lidmaatschap bekend (KO art. C11.1). De bekendmaking aan de gemeente van de kerk waaraan de emeritus-predikant verbonden was vindt plaats in overleg met de betrokkenen.

Commissie Kerkelijke Adviezen

sectie kerkecht

4 oktober 2023

Algemeen advies 1a

ONDERBOUWING VOOR HET HANDELEN VAN EEN KERKENRAAD WANNEER EEN EMERITUS-PREDIKANT BREEKT MET HET KERKVERBAND

Intro

Ons algemeen advies van 4 oktober 2023 beschrijft hoe een kerkenraad heeft te handelen wanneer een geëmeriteerde predikant zich onttrekt vanwege bezwaren tegen de koers van het kerkverband. Inmiddels blijken er vragen te zijn naar de onderbouwing: waarom kan hij zijn ambt niet behouden? Deze notitie tekent de achtergronden en mondt uit in gronden onder een kerkenraadsbesluit.

Overwegingen

1. In de gereformeerde ambtsleer is ambtelijke bevoegdheid niet los te maken van een goed geregeld toezicht daarop. In de formulering van het bevestigingsformulier voor ouderlingen (tot 1 mei 2023 geldend in de GKv): “Door de leiding van de gemeente toe te vertrouwen aan de ouderlingen met de predikanten, beschermt Christus zijn kerk tegen heerszuchtig optreden van enkelingen”. De laatste vraag die alle ambtsdragers bij een bevestiging beantwoorden is daarom: ‘En beloof je je te schikken onder het kerkelijk toezicht op je ambtsdienst?’.
2. In de kerkorde en landelijke regelingen is daarom steeds vastgelegd hoe in bijzondere situaties het toezicht op de ambtsdienst van een predikant geregeld moet worden, ook wanneer hij niet (meer) op de normale wijze verbonden is aan een gemeente. Dat geldt voor een predikant met een bijzondere taak (KO art. B7.3), na emeritaat (KO art. B9.4) en bij losmaking (KO art. B12.5).
3. Bij emeritering wordt de predikant vrijgesteld van zijn taak maar behoudt hij zijn bevoegdheid (KO art. B9.2). Vanwege die bevoegdheid is blijvend toezicht nodig. De regionale vergadering kan eventueel voor dat toezicht een andere kerkenraad aanwijzen dan die welke het emeritaat verleende (LR B9 *emeritaat*, art. 4.1).
4. Het functioneren van dit toezicht op de ambtsdienst, volgens de belofte bij de bevestiging in het ambt, vraagt van de predikant dat hij het gezag van de kerkenraad aanvaardt. De daad van onttrekking aan de kerk is juist, volgens de klassieke formulering, het ‘zich onttrekken aan opzicht en tucht van de kerkenraad’. En zeker wanneer de predikant zich aan de kerk (en het kerkverband) onttrekt vanwege principiële bezwaren, ligt de conclusie voor de hand dat hij de kerkenraad niet meer aanvaardt als door God gegeven gezag.
5. Wanneer de emeritus-predikant bij zijn vertrek uit het kerkverband desgevraagd verklaart het ambtelijk toezicht van de kerkenraad niet meer te kunnen aanvaarden, kan de kerkenraad daarom geen andere conclusie trekken dan dat de betrokkene zijn ambtelijke bevoegdheid niet langer kan behouden. Geen ambt zonder aanvaard toezicht.
6. Het niet meer aanvaarden (of negeren) van het ambtelijk toezicht zou reden zijn voor schorsing en afzetting van de predikant (KO art. B13.1). Maar het gezag van een kerkenraad reikt niet verder dan de kring van de kerk. De kerkenraad heeft geen bevoegdheid tot disciplinaire maatregelen ten opzichte van iemand die zich onttrokken heeft aan de gemeenschap van de kerk. Daarom adviseren

wij om niet, volgens KO art. B13, de weg van schorsing en afzetting te gaan, maar te volstaan met de verklaring dat het ambt van de betrokkene beëindigd is.

7. Hier komt nog bij dat de ambtelijke bevoegdheid van een predikant onlosmakelijk verbonden is met het kerkverband. De bevoegdheid geldt ‘in alle Nederlandse Gereformeerde Kerken’ (KO art. B3.2) en wordt verleend onder goedkeuring van het kerkverband (KO art. B4.4). Ambtsdragers van buiten het kerkverband worden alleen als bevoegd erkend wanneer het kerkverband (landelijk of regionaal) een verwantschapsrelatie is aangegaan (landelijke regelingen bij KO E8). Wanneer dus een emeritus-predikant zich onttrekt aan het kerkverband vervalt daarmee zijn bevoegdheid, want die telt alleen dáár.

8. Tenslotte nog dit: hoofdstuk A van de kerkorde verwoordt de eenheid in geloof van de kerken, in gehoorzaamheid aan Gods Woord, beleden in de belijdenisgeschriften, waaraan preekbevoegden hun trouw betuigd hebben door de ondertekening van het verbindingsformulier (of een voorganger daarvan). Het één hangt volledig samen met het ander. Hoe kan dan een (emeritus)predikant die zich onttrekt omdat hij meent dat de geloofseenheid verbroken is, tegelijk wel claimen dat hij zijn bevoegdheid behoudt waarvoor die geloofseenheid wezenlijk is? Als hij consequent is zal hij toch ook zelf tot geen andere conclusie kunnen komen dan dat, met het wegvallen van die eenheid, zijn ambt in dit kerkverband geëindigd is.

Gronden onder een kerkenraadsbesluit

Als onderbouwing van zijn besluit ‘om te verklaren dat het ambt van ds. NN per (datum) beëindigd is, waarmee hij de bevoegdheid verliest om in de Nederlandse Gereformeerde Kerken het Woord van God te bedienen en de sacramenten van doop en avondmaal te bedienen’ zou de kerkenraad de volgende gronden kunnen formuleren:

1. Ambtelijke bevoegdheid is onlosmakelijk verbonden met toezicht op de ambtsdienst door een kerkenraad. Wie die bevoegdheid binnen de kerken wil ontvangen of behouden moet dat toezicht (blijven) aanvaarden. Bij (eventueel: na) zijn onttrekking aan de kerk te X heeft NN verklaard niet langer het toezicht van de kerkenraad te kunnen aanvaarden. [Eventueel: ‘Met zijn onttrekking...heeft NN kenbaar gemaakt...’, wanneer betrokkene geen nadrukkelijke verklaring hierover gegeven heeft maar dit wel uit zijn onttrekking afgeleid moet worden.]
2. Ambtelijke bevoegdheid is gebonden aan het kerkverband. Door bewust het kerkverband te verlaten, eindigt voor NN de bevoegdheid die alleen binnen het kerkverband geldt.
3. De kerkenraad kan niet disciplinair handelen ten aanzien van wie zichzelf buiten de kerk geplaatst heeft. Daarom gaat de kerkenraad niet de weg van schorsing en eventueel afzetting, maar verklaart slechts dat door de onttrekking aan de kerk het ambt van NN beëindigd is.

Commissie Kerkelijke Adviezen
Rob Vreugdenhil,
7 november 2023

Algemeen advies 1b

NOGMAALS OVER HET HANDELEN VAN EEN KERKENRAAD WANNEER EEN EMERITUS-PREDIKANT BREEKT MET HET KERKVERBAND

Intro

Op de website NGK.nl publiceerden we in oktober 2023 ons algemeen advies over hoe een kerkenraad heeft te handelen wanneer een geëmeriteerde predikant zich onttrekt vanwege bezwaren tegen de koers van het kerkverband. Later volgde een nadere onderbouwing, ook gepubliceerd als FAQ op de site. We kregen berichten dat er, onder andere op de site bezinninggkv.nl, kritische vragen werden gesteld bij onze adviezen en onderbouwing. Naar aanleiding daarvan leggen we kort nog wat uit. Wie zich er dieper in wil of moet verdiepen en daarbij nog vragen houdt, kan contact opnemen.

Interne en externe roeping, verbinding aan een kerk

Gaan wij in ons CKA-advies niet teveel uit van een horizontalistische ambtsvisie, alsof het ambt alleen door de kerk wordt verleend en ontnomen? Er is toch wat vaak de ‘inwendige roeping’ wordt genoemd en die voorafgaat aan de ‘uitwendige roeping’ door een beroepende kerk? Die roeping blijft toch gelden?

Het CKA-advies beschrijft geen algemene ambtsvisie. Als we dat wel gedaan hadden, hadden we het zeker gehad over de innerlijke roeping die wezenlijk is voor een ambtsdragers. Maar de vraag is: behoudt iemand zijn predikantsbevoegdheid in de kerken zolang en omdat hij zelf die innerlijke roeping ervaart?

Het antwoord in de gereformeerde kerken is altijd geweest: innerlijke roeping moet gepaard gaan met uitwendige roeping. Christus roept tot dienst in zijn kerk door middel van andere geroepenen, andere ambtsdragers. Dat geldt bij het begin van het ambtswerk: niemand kan zichzelf uitroepen tot predikant omdat hij zich daartoe geroepen voelt. Dat geldt ook bij de voortduur: predikant ben je alleen in verbondenheid aan een kerk waarvan de kerkenraad je roept. Wanneer de kerkenraad die verbinding beëindigt, kun je jezelf geen predikant blijven noemen op grond van je inwendige roeping. In de Gkv-kerkorde werd dit uitdrukkelijk verwoord in het artikel over de rechtspositie van de predikant: *Een predikant is altijd verbonden aan een plaatselijke kerk* (KO2014 Gkv art. B15.1). Het is daarom kerkrechtelijk onhoudbaar om te zeggen dat bij zo’n emeritus predikant de ambtelijke verbintenis tussen hem en de kerk wordt beëindigd terwijl hij wel predikant blijft.

Ambt en toezicht

Een sterk principe in het gereformeerde denken over het ambt is dat een ambtsdrager nooit alleen functioneert, maar altijd in het collegiale verband van een kerkenraad die toezicht houdt. Het is één van de kerntaken van de ouderlingen dat zij toezien op leer en leven van de predikant. Ook om die reden is een predikant, ook als hij met emeritaat is, altijd verbonden aan een kerk. Zonder toezicht van een kerkenraad kan iemand geen ambtsdrager blijven. De constructie dat een emeritus-predikant niet langer onder toezicht van de kerkenraad staat maar wel ambtsdrager blijft, is in het gereformeerde kerkrecht niet mogelijk.

De consequentie van zich onttrekken aan opzicht en tucht

Een emerituspredikant die geen lid wil blijven van een NGK-gemeente onttrekt zich aan opzicht en tucht van de kerkenraad. Hij breekt daarmee de belofte die hij gedaan heeft bij de bevestiging in het

ambt, toen hij ja zei op de vraag ‘En beloof je je te schikken onder het kerkelijk toezicht op je ambtsdienst?’. Door het verbindingsformulier te tekenen heeft hij die belofte nog eens herhaald. Als een predikant dat opzicht van zijn kerkenraad niet langer aanvaardt en daar na gesprekken bij blijft, is dat reden voor disciplinaire maatregelen. Dat is niet omdat hij zou afwijken in de leer of een ernstige zonde heeft begaan. Over de inhoud van zijn leer of leven wordt geen uitspraak gedaan, alleen over het zich onttrekken aan opzicht en tucht: dat is onverenigbaar met het ambt. En tegelijk volgen er geen maatregelen omdat hij zich dan al aan het gezag van de kerkenraad onttrokken heeft. Daarom kan de kerkenraad slechts verklaren dat door de onttrekking zijn ambt beëindigd is, waarmee hij zijn bevoegdheden binnen het kerkverband verliest.

Ambtelijke bevoegdheid en voorgaan op uitnodiging

Er is ook gevraagd waarom PKN-predikanten wel mogen voorgaan in NGK-diensten maar GKv- of ex-NGK-predikanten niet. Allereerst, nergens is bepaald of door ons geadviseerd dat zulke predikanten niet uitgenodigd kunnen worden om voor te gaan. Maar vooral: of iemand ambtelijke bevoegdheid heeft is van een heel andere orde dan het uitgenodigd worden om voor te gaan in een eredienst. Ambtelijke bevoegdheid gaat over de persoon zelf, de uitnodiging om voor te gaan gaat over een concrete situatie. Een kerkenraad kan ook niet-predikanten uitnodigen maar daarmee bekleden zij nog niet het ambt. Het is goed om hier twee dingen te onderscheiden. Ons advies gaat niet over wie uitgenodigd mag worden om voor te gaan, maar over de vraag of iemand binnen de NGK, al dan niet in een kerkdienst, ambtelijk gezag en waardigheid behoudt.

Beperkte reikwijdte

Ons advies voor kerkenraden die te maken hebben met een predikant die zich onttrekt aan de kerk is ‘te verklaren dat het ambt van ds. NN beëindigd is, waarmee hij de bevoegdheid verliest om in de Nederlandse Gereformeerde Kerken het Woord van God te bedienen en de sacramenten van doop en avondmaal te bedienen’. Heel bewust hebben we die uitgebreide formulering erin opgenomen. Daarin brengen we het besef tot klinken van de beperkte reikwijdte van zo’n kerkenraadsbesluit. Het geldt binnen de NGK. De kerkenraad kan en wil niet meer verklaren dan dat de betrokkene geen predikant meer is in dit kerkverband. Of hij zich daarbuiten predikant blijft noemen, is aan hem; in Nederland is die titel niet beschermd. Of een ander kerkverband, of een niet-verbonden kerk, hem ambtelijke bevoegdheid verleent waarna hij zich weer predikant kan noemen, is aan die anderen. Maar als hij ooit bevraagd wordt op grond van welke bevestiging hij zich zo noemt, kan hij niet meer verwijzen naar wat nu een NGK-gemeente is.

Commissie Kerkelijke Adviezen

Rob Vreugdenhil,

3 april 2024